

4. ЗА ИНДЕКСНИТЕ ФОРМУЛИ Терминът "индекс" за първи път се употребява в математиката. Общоприетото x_i означава съкращаване на израза "всички x с индекси..." от първата буква на думата index, която означава "указател", "заглавие", "надпис".

При умуването как да се измери динамиката на общото равнище на цените, което според икономистите, дори и математиците, е неизмеримо, индексолозите си поставят задачата да получат index number - число указател, а не измерител на тази динамика, тъй като са приели, че това е невъзможно. Това не е забелязано или е забравено от много автори, поради което те дефинират индексите като измерители. Така "под индекси в широк статистически смисъл трябва да се разбират специфично конструирани измерители на..." (Гатев, 1995, с. 324). Вследствие на това някои от авторите, които изследват инфлационните процеси, са убедени, че измерител на тяхната динамика е индексът на потребителските цени, а той е само указател за изменение, при това никой не може да каже доколко е близо до истинското изменение.

Общоприетата индексна формула с постоянни тегла от базисния период за измерване на индекса на потребителските цени е предложената от Е. Ласперс през 1871 г. Нейната конструкция е:

$$I_{p(q_0)} = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}, \quad (1)$$

където:

- p_0 са цените на продадените видове стоки през базисния период;
- p_1 - цените на продадените количества стоки през сравнявания период;
- q_0 - продадените количества стоки през базисния период.

Според индексната концепция изчисленото индексно число по формула (1) може да притежава "описателна" (като индекс на потребителските цени) и "аналитична" функция (като "факторен" индекс при ИФА).

Основен недостатък на индексна формула (1) и на всички сходни или произтичащи от нея индексни формули е, че е отношение между една условна, несъществуваща величина (в случая в числителя) и една реална величина, което е потвърждение, че от тези формули се получават числа указатели. Чрез индексните формули не може да се измери темпът на изменение на общото (средното) равнище на цените¹⁷. За да подчертае това обстоятелство, Хр. Въжаров въвежда понятието "индексно число (index number) за темпа на изменение (rate of change) на общото равнище на цените (general level of prices)

¹⁷ Във формулния инструментариум на индексната концепция се използват формули, чрез които се измерва и темпът на изменение. Такива са формулите на индивидуалните индекси, на средното равнище на цените (индекси с променлив състав), на масата и др.